

Mit mutat a tükör? - Böngésszük együtt, kikről vannak elnevezve a magyarországi gimnáziumok!

Szepesi Balázs, 2020. február

259 ember neve szerepel a magyarországi gimnáziumok homlokzatain – ők azok, akik nevét folyamatosan több száz gyerek hordja a pólóján, kiabálja foci vagy kosármecceken. Kikről nevezték el a gimnáziumokat, milyen tükröt tart elénk ez a lista?

Ha valaki kitüntetést kap vagy nézettségi listák élére kerül, az nagy dicsőség. Ha valakinek szobrot állítanak, az még nagyobb elismerés. Akiről egy iskolát neveznek el, azt a közösség példaképpé avatja.

A gimnáziumi évek alatt előbb-utóbb óhatatlanul felmerül a kérdés, ki is az, akinek a neve ott virít a névtáblán. A mellszobrokról, képekről ránk néző névadók üzenete belefonódik az életünkbe, viszonyítási pontot ad arról, milyen is a világ, amire készülünk. A gimnáziumi névadók arcképcsarnoka a felnőtt világ esetenként vonzó, esetenként ijesztő üzenetét fogalmazza meg az élet komoly dolgait még túl könnyedén vevő ifjúság számára. Üzenet arról, kik azok, akik sorsát, teljesítményét és viselkedését példaadónak tartjuk, mi az, ami fontos, mire érdemes büszkének lenni.

Adatbázisba rendeztük a magyar gimnáziumok neveit, hogy lássuk, mivé is áll össze a magyar elit következő nemzedékét nevelő intézmények névadóinak üzenete.

Módszertan

Az [Oktatási Hivatal honlapjáról](#) gyűjtöttük össze a 626 gimnáziumi képzést adó intézmény adatait. Ezek közül 411 iskola kapta egy személy után a nevét, összesen 259 emberét. A gimnáziumok névtanának elemzéséhez a gimnáziumok honlapjait és az egyes iskolákról szóló wikipedia szócikkeket, illetve a névadók interneten fellelhető életrajzait használtuk.

A montázshoz felhasznált képek forrása: wikipedia.org

Egy szakállas férfi néz ránk a romantikus stílusban festett képről: szavaival, tetteivel küzdött a hazáért és habár nem nyert, a morális győzelem az övé. A cikk írása előtt megfogalmazott várakozás nagyrészt igaznak bizonyult, de azért valamivel gazdagabb az összkép. Lássuk a részleteket.

Az Összkép a magyar társadalom és gazdaság működéséről szóló elemzések magazinja. [Iratkozz fel hírlevelünkre](#), [kövess minket](#), ha szeretnéd mélyebben megérteni, hogyan működik Magyarország.

Széchenyi, Petőfi, Eötvös, Kossuth, Táncsics

Ők a legnagyobb, leghivatalosabb példaképeink. Az öt 48-as személyiségről összesen 38 gimnázium van elnevezve.

Még 11-en állnak mellettük a névadók főtablóján, ők azok, akiket legalább öt intézmény választott névadónak. Négy uralkodó, négy író vagy költő, egy politikus, egy matematikus, egy zenész. Emelett 47-en vannak, akik nevét kettő, három vagy négy intézmény vette fel.

Ők 63-en azok, akik életének üzenetét a magyar gimnáziumok világa a legfontosabbnak nyilvánította.

Legalább hét gimnázium névadói	5-6 gimnázium névadói	3-4 gimnázium névadói	Két gimnázium névadói	
Széchenyi István	II. Rákóczi Ferenc	Berzesnyi Dániel	Batsányi János	
		Csokonai Vitéz Mihály	Bessenyei György	
Petőfi Sándor	Kölcsey Ferenc	József Attila	Bibó István	
	Szent István	Vörösmarty Mihály	Bródy Imre	
		Wesley János	Budenz József	
	Eötvös József	Ady Endre	Apáczai Csere János	Fazekas Mihály
Arany János		Balassi Bálint	Gárdonyi Géza	
		Árpád vezér	Bethlen Gábor	Hunyadi János
Kossuth Lajos	Bolyai János	Bocskai István	III. Béla	
		Mátyás Király	Ilyés Gyula	
	Deák Ferenc	Kőrösi Csoma Sándor	József Nádor	Kanizsai Dorottya
		Leövey Klára	Kempelen Farkas	Leonardo
		Madách Imre	Móra Ferenc	Nagy Lajos
Táncsics Mihály	Kodály Zoltán	Németh László	Nagyboldogasszony	
	Móricz Zsigmond	Radnóti Miklós	Prohászka Ottokár	
		Szent László	Szent Imre	Szent Benedek
		Szent Margit	Szent Gellért	
		Szent Margit	Szent Imre	
		Váci Mihály	Szent József	
		Vak Bottyán	Szent Norbert	
			Szilágyi Erzsébet	
			Teleki Blanka	
			Vasvári Pál	
			Zrínyi Ilona	
			Zrínyi Miklós	

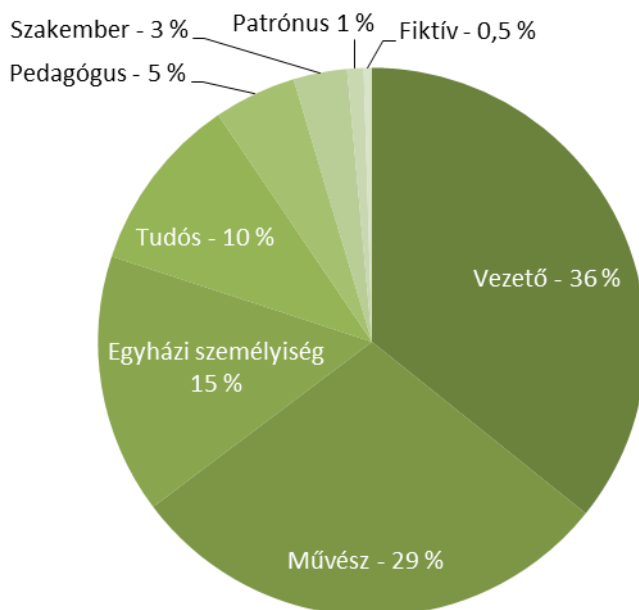
A gimnáziumok névadóinak sorában összesen 259 embert találunk: Községi, állami vezetőket, művészeket, egyházi személyeket, tudósokat, szakembereket.

Minden harmadik gimnázium névtábláján állami vezető neve szerepel (147 esetben). A legtöbb közülük politikus (59) volt, a második leggyakoribb típus az uralkodó (43), őket követik a katonák (28) és a főnemesek (17). Persze a besorolás önkényes, gondoljunk csak a listavezető Széchenyi Istvánra, vagy a bármelyik kategóriába besorolható II. Rákóczi Ferencre.

Az uralkodók között csak Árpád-házi és Anjou királyokat, illetve erdélyi fejedelmeket találunk. Az egyetlen Habsburg, akiről neveztek el iskolát, József Nádor főherceg.

Az iskolai névadás kulcsmotívuma 1848. 62 iskola neve köthető a forradalomhoz és a szabadságharchoz.

A gimnáziumok névadóinak hivatása

Nyelvében él a nemzet

A 119 művészelevezett gimnáziumból (az összes gimnázium 29 %-a) 106 esetben magyar író vagy költő nevét találjuk a névtáblán. A maradék 11 intézményből nyolc névadója zenész (ebből öt esetben Kodály Zoltán), háromé festő, emellett egy-egy táncos és szobrász szerepel a listán.

43, azaz hozzávetőlegesen minden tízedik gimnázium névadója tudós. Tudományágak közötti megoszlásukat a következő táblázatban foglalhatjuk össze. A legtöbb iskola nyelvész nevét viseli, utánuk következnek a természettudósok. Hét gimnázium névtábláján olvashatjuk matematikus nevét, ebből ötször Bolyai Jánosét. Tudományon belüli súlyukhoz mérten tiszteletreméltó a

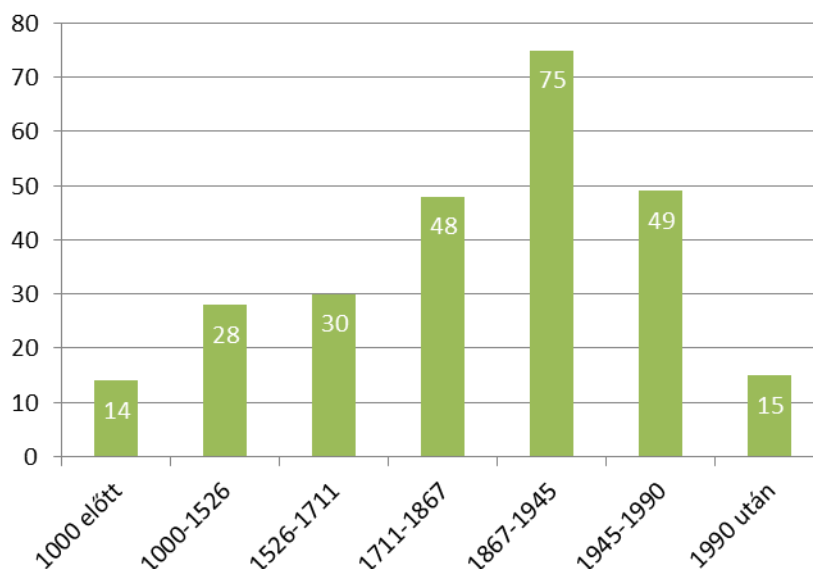
földrajztudomány és a néprajz képviselője. A polihisztor meghatározásánál nem találtunk jobbat Leonardo Da Vincire és Kempelen Farkasra – mindkettőjük nevét két-két iskola viseli.

A gimnáziumnak nevet adó tudósok száma tudományterület szerint	
Magyar nyelv	11
Fizika/Kémia/Biológia	9
Matematika	7
Földrajz	6
Társadalomtudós	4
Polihisztor	4

Mit kentek ránk a századok?

A történelmi korszakok közül a Rákóczi szabadságharc és a kiegyezés között élők közül szerepelnek legtöbben gimnáziumi névtáblákon. Ez a névadók kora – a Széchenyi, Petőfi, Eötvös, Kossuth, Táncsics ötös is ekkor élt. A dicsőséges középkor emléke viszonylag fakó, 28-an életek ekkor a 259 névadóból – főleg királyok és szentek. Az emlékezet pedig nem állt meg a rendszerváltásnál – 64-en a második világháború után haltak meg, sőt 15-en már a kommunizmus bukását is megélték.

A gimnáziumok névadóinak száma korszakok szerint

Alig van külföldi, kevés a nő

A korszakolás a magyar történelemre épít – nem véletlenül. Minden 13. intézmény névadója külföldi. A 31 ilyen iskola közül csak hat nem nemzetiségi vagy egyházi iskola. Ez a hat pedig magánintézmény – külföldi személyről elnevezett állami gimnázium egy sincs.

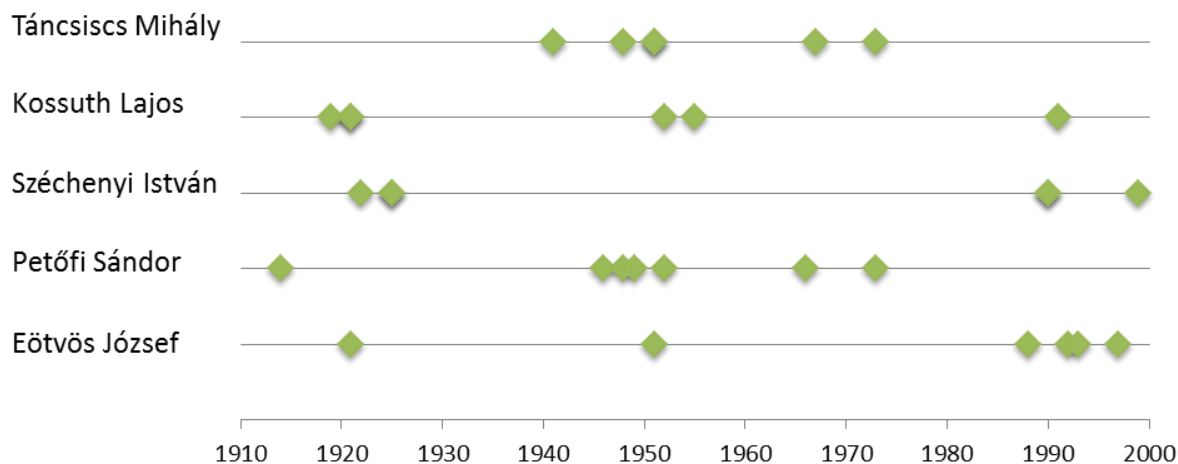
Női nevet minden 13. gimnázium névtábláján, összesen 32 esetben találunk. 22 név van ezen iskolák homlokzatán, közülük leggyakrabban – hárman-hárman – Szent Margitot és Leövey Klárát, a magyar nőnevelés úttörőjét választották. Ezek az intézmények többnyire volt leánygimnáziumok.

A gimnáziumnevek története

A gimnáziumok honlapjait böngészve új aspektusból rajzolódik ki az elmúlt kétszáz év története. Az egyház korai iskolaalapításai után az állami gimnáziumok létrejötte a XIX. században indul meg, és az 1890-es években kap igazi lendületet – ekkor jön létre a magyar gimnáziumi hálózat alapja. Folyamatosan jönnek létre új intézmények az iskolázottság szélesedésével, a népesedés növekedésével.

A mai gimnáziumnevek kialakulása három nagy korszakhoz kötődik, ahogy ezt jól illusztrálja a leggyakoribb iskolanevek felvételének dátumát rögzítő ábra is. A Trianon utáni években kapott névadót sok gimnázium, előtte általában az iskola helyisége, utcája szerint nevezték meg az intézményeket. A második hullám az ötvenes évekhez kötődik – az egyházi intézményeket államosították, a gimnáziumok reakciós, klerikális névadóit lecserélték. A harmadik hullám a rendszerváltással indult meg. Egyrészt a rendszerváltás környékén sok új intézmény jött létre, másrészt az egyházak visszakapták a kommunizmus előtti iskolahálózatukat, ami sok esetben a névtábla újrajrását is jelentette.

A névadások dátumai az öt leggyakoribb gimnáziumnév esetében

A különböző korszakok névadási politikája külön elemzést érdemelne. Első ránézésre a következő motivációkat olvashatjuk ki a gimnáziumi nevezettanból:

- Az 1920-as években a nemzeti hagyomány erősítése mozgatta a döntéshozókat. Királyok, szabadságharcosok, büszke főnemesek, nagy költők nevei kerültek az épületek homlokzatára.
- Az ötvenes években sok rendszeridegennek talált nevet megváltoztattak. Óvatosan dolgoztak, figyeltek, hogy a kialakult gimnáziumi névrendbe illeszkedő, azonban kellően progresszív és forradalmi emberekről nevezzenek el intézményeket. Ebbe teljesen beleillett Petőfi és Táncsics, sok esetben azonban láthatóan izzadságszagúan keresték a nemzeti kuruc és forradalmár hagyományhoz illeszkedő névadókat.
- A rendszerváltás előtti és utáni években született döntéseken érződik, hogy az iskolai névadás érzékeny és felelősségteljes feladat. A rendszerváltás lelkes, de óvatos politikai hangulatában ugyancsak a korábban kialakult névrend hagyományai szerint kerestek neveket a gimnáziumoknak.
- Ettől az egyházak tértek el, az ő névadási politikájuk valamivel frissebb és bátrabb volt. Ez egyházi intézmények nevei jól mutatják, hogy az egyházak globális szerveződések és működésük bázisa lokális. Gimnáziumaik névadói között sok a külföldi egyházi szereplő (például szentek, prédikátorok), illetve a helyi egyházközösséghez kötődő pap vagy közösségszervező.
- Az alapítványi és magániskolák sokkal kevésbé ragaszkodnak hozzá, hogy névadójuk legyen. A világi magángimnáziumok három negyede nem személy után kapta a nevét (az állami intézményeknél a névadó nélküli iskolák aránya 20 %, az egyháziaknál 30 %).

Mit mutat a tükör?

Gimnáziumunk névadóinak többsége a nyelvre, a függetlenségi küzdelmekre és az államépítésre építő nemzeti hagyományhoz kapcsolódik, egy az 1920-as években kialakult névadási gyakorlat alapjait formálta saját képére a kommunista hatalomátvétel és rendszerváltás kora, ebből a hagyományból az egyházi és a magánintézmények lépnek ki.

A magyar gimnáziumok nevei jól tükrözik azt a törekvést, hogy az elmúlt 100 év felfordulásaiban a kapaszkodót, a folytonosságot keresték az iskolák névadói. Konfliktusmentes és maradandó példaképeket kívántak állítani a fiatalok elé. Lehet, hogy néha régimódinak, túlon túl szakállasnak tűnik a névadók arcképcsarnoka. Azonban ne feledjük, hogy az iskolanevek egy intézmény alapjainak szerves részét képezik, csak akkor lehet mozdítani őket, amikor maga a föld is mozog. Azt is érdemes figyelembe venni, hogy a névadások kora kevésbé volt szabad és szerencsés, mint a miénk. Amikor az iskolák neveit adták, horgonyra volt szükség, nem iránytűre. Akkoriban inkább őriznünk kellett a kultúrát és a hagyományt, mint újragondolnunk.